

דבר המערכת

הכנת גיליון זה של "מחברות עדאלה" הסתיימה לפני פרוץ אירועי אינתיפאדת אלאקצא, בראשית אוקטובר האחרון. הוצאתו לאור התעכבה בשל מעורבותו של צוות עדאלה בפעולות הקשורות באירועים אלה, ובעיקר בהשלכותיהם על הפלסטינים אזרחי ישראל. עדאלה פעלה בייצוג עצירים; טיפול במשפחות החללים; גביית עדויות; וארגון עורכי הדין הערבים למחאה ופעולה משותפת בכל אלה.

הגיליון הבא של "מחברות עדאלה" יעסוק בהרחבה באירועים ובהשלכותיהם. עם זאת, הנושאים הנדונים כאן אינם מנותקים מן האירועים האחרונים, ולמעשה אף עומדים ביסודם. הנושא המרכזי שבו עוסק גיליון זה הוא "אדמה". במסגרת זו נבחן כאן גם פס"ד קעדאן (הידוע גם כפס"ד קציר), הדין בסירובן של המדינה והסוכנות היהודית לאפשר למשפחת קעדאן הערבית לגור ביישוב קציר, וקובע כי מדובר באפליה פסולה. העותרים בפרשה זו טענו כי המדינה חייבת לנהוג כלפיהם בשוויון, מאחר שהאדמה שעליה הוקם קציר היא "אדמת מדינה", וכי מדיניות האפליה על רקע לאומי של הסוכנות היהודית, שפועלת במקרה זה כזרוע של המדינה, היא מדיניות פסולה. המדינה טענה, כי היא מחויבת להסכמים החתומים בינה ובין הסוכנות, הסכמים הנשענים על חקיקה מפורשת של הכנסת. מבחינתה, תפקידה של הסוכנות הוא להקים ולפתח יישובים, כאשר המדינה אינה מתערבת בשיקוליה. הסוכנות מצידה טענה, כי היא מחויבת בפיתוח הארץ לטובת "העם היהודי" בלבד, מכוח הגדרתה.

האירועים האחרונים החלו במחאה פוליטית של אזרחי ישראל הפלסטינים, שעניינה מדיניות הממשלה בשאלת הסדר הקבע. אולם עד מהרה הועלה על פני השטח הקונפליקט המהותי שבין המדינה, והגדרתה כמדינה יהודית, ובין אזרחיה הערבים. קונפליקט זה בא לידי ביטוי החל בטבח מאורגן של מפגינים, המשך בסירוב הראשוני להקמת ועדת חקירה שתבדוק אירועים אלה, וכלה במדיניות המפלה של רשויות אכיפת החוק - התביעה המשטרתית, פרקליטות המדינה ובתי המשפט - כנגד העצירים הערבים.

התנהגותה האלימה של המשטרה, שהגיעה לשיאים חדשים במאורעות האחרונים, אינה תופעה חדשה, והיא אף הולכת ומתחזקת בשנים האחרונות. מאמרם של ארנה כהן ותאופיק ראנגוואלה סוקר את פעולות המחאה של הסטודנטים הערבים באוניברסיטת חיפה, בתקופת יום האדמה האחרון. כמו באירועים האחרונים, גם מחאה זו הורכבה ממחאה הבסיסית נגד יחסה של המדינה לאזרח הפלסטיני, וגם ממחאה על התנהגותה האלימה של המשטרה המשקפת יחס זה. בשורת הפגנות ברחבי הארץ באותה תקופה נהגה המשטרה באלימות מופרזת, שכללה שימוש בכדורי מתכת מצופים בגומי ואף באש חיה, וגרמה לנפגעים רבים.

הפגנות יום האדמה נערכו באותו חודש שבו ניתן פס"ד קעדאן. הפלסטינים אזרחי ישראל לא הצטרפו לחגיגה שפרצה בעקבות הישגי פסק הדין, בתקשורת הישראלית והבינלאומית, בקרב אליטות ישראליות מסוימות ובחוגי האקדמיה. האגינדה שלהם לא השתנתה בעקבות הפסיקה, והיא המשיכה להיות אגינדה של מאבק לאומי, שלנושא האדמה תפקיד מרכזי בו.

שאלת האדמה, שבה עוסק גיליון זה, היא אחת השאלות המרכזיות המכוננות את המתח הקיומי שבין המדינה הציונית לבין האזרחים הפלסטינים הילידים, בני הארץ ובנותיה. מאמריהם של אוסאמה חלבי וג'מיל דקואר מפרטים ומדגימים את הפרקטיקות של הפקעת האדמות ונישול האזרחים הערבים מאדמתם, פרקטיקות שלהן שותפים המחוקק, הממשלה וזרועותיה, המערכת המשפטית ואף פסיקותיו של בית המשפט העליון, פרקטיקות שפרשת קעדאן מדלגת מעליהן.

אין להמעיט בחשיבותו של פסק דין קעדאן, וזאת במיוחד לאור המציאות הגזענית ההולכת ומשתלטת על החברה הישראלית. לאמירה מפורשת נגד אפליה גזענית יש משקל רב, וזאת לאור מעמדו המרכזי של בית המשפט העליון ותפקידו בכינון הערכים של קבוצות מסוימות בחברה הישראלית. ואכן, בהקשר הישראלי, פס"ד קעדאן מהווה פריצת דרך. לראשונה

הקולקטיבי של האזרחים הפלסטינים. זו מצביעה על מרכיב נוסף בעתירה, שממנו בחר בית המשפט להתעלם, והוא הוקיותם של מנגנוני המיון ביישובים הקהילתיים בכלל. התעלמות זו, וההימנעות ממתן סעד ישיר לעותרים, כמו מצביעים על כך שבית המשפט משאיר פתח לאי-קבלתם של העותרים ליישוב קציר. אכן, אומר בית המשפט, אין לפסול אותם על הסף בשל לאומיותם, אך מותר למצוא קריטריונים אחרים שיפסלו אותם ממגורים ביישוב.

כך, משפחת קעדאן לא עברה להתגורר בקציר, וגם לא ברור אם תוכל לעשות זאת. אזרחי ישראל הפלסטינים לא יכלו לחגוג את תקדים הפסקת האפליה - פשוט כיוון שאין עדיין תקדים כזה. מנקודה זו, מאלף יהיה להתבונן בפער שבין חגיגות ההחלטה והאופן שבו התייחסו אליה בתקשורת ובאקדמיה, לבין היישום הממשי שלה.

בעייתיותה ומורכבותה של הפרשה לא מתחילה בעניין אחרון זה. היא מתחילה בהקמתו ובקימו של היישוב קציר עצמו. היישוב קציר הוקם כחלק מתוכנית "יישובי הכוכבים", שמטרתה היתה ליצור חיץ בין יישובי המשולש לבין הגדה המערבית, מתוך תפיסה תכנונית העוינת את האזרחים הפלסטינים, ורואה בהם אויב. קציר הוא גם חלק מתפיסה תכנונית רחבה יותר, המבקשת "לייהד" אזורים בעלי רוב ערבי, באמצעות הקמת נקודות יישוב בנקודות הגבוהות באזורים אלה (מצפים). ל"מצפים", כמו קציר, תפקיד כפול - טופוגרפי ודמוגרפי. הם ממוקמים בנקודות המשקיפות ומפקחות על יישובים ערבים סמוכים, מונעים רצף טריטוריאלי ביניהם וחוסמים את אפשרות התרחבותם וצמיחתם הטבעית של יישובים אלה. בה בעת, הם מבקשים לשנות את "המאזן הדמוגרפי" ולמנוע את היווצרותו של רוב ערבי באותם אזורים.

קציר אף הוקם על ידי הסוכנות היהודית, שהיא הגוף העיקרי שמקים עבור המדינה יישובים חדשים, מתוך תפיסה ציונית, ועל ידי שימוש ב"מוסדות הלאומיים" כזרוע של המדינה. תפיסה זו מנוגדת לתפיסה של פיתוח והקמת יישובים הנובעים מצורכי

הכיר בית המשפט הישראלי באפליית האזרחים הפלסטינים בשל לאומיותם, ואף אסר על המדינה להשתמש ב"מוסדות לאומיים", כגון הסוכנות היהודית, כדי שיבצעו אפליה זו עברה. אך למרות שהעתירה נסובה סביב תפקודם של "המוסדות הלאומיים" היהודים, בית המשפט אינו דן במעמדם החוקי, הכמו-ממלכתי, של מוסדות אלה, ובהשלכותיו המרובות. חשוב לזכור גם כי פסק הדין איננו מתייחס לסוגיות המרכזיות, שנוגעות למיעוט הערבי בכללותו, ונוגע רק למקרי אפליה אינדיבידואלים, כמו זה של קעדאן.

רונן שמיר מראה במאמרו, כיצד פס"ד קעדאן הכיר רק באפליה של האינדיבידואל הערבי - האזרח הערבי הזכאי לזכויות של האזרח היהודי, וכי הוא לא דן בזכויותיו הקולקטיביות של המיעוט הערבי-פלסטיני בישראל, זכויות הנגזרות משוויון אזרחי של ממש ומערכים דמוקרטיים.

באותו חודש שבו מצינת האוכלוסיה הערבית את הנפכה של 1948, ומדגישה כך את חלקו של הזכרון הקולקטיבי במאבק הפוליטי האקטואלי, מציין נשיא בית המשפט העליון, השופט אהרן ברק, כי פס"ד קעדאן "צופה פני עתיד". לדידו של ברק, ההיסטוריה מתחילה כעת, ביום הקראת פסק-הדין. מאמרו של מרואן דלאל מראה כיצד כתיבה זו של ההיסטוריה מבוססת על התעלמות מההיסטוריה ומהזיכרון הקולקטיבי הפלסטיניים.

כבר בדצמבר 1997 התייחס דלאל, בין היתר, לעניין זה, במכתב שכתבה עדאלה לאגודה לזכויות האזרח, המבקרת את הסיכומים בעתירת קעדאן. נוסף על הטיעון ההיסטורי טען אז דלאל, כי לשון הסיכומים נותנת "צידוק לאפליה בעת מימוש ההגדרה העצמית היהודית", וכי אין בה "קונטקסט משפטי לערבים כמיעוט לאומי".

עו"ד נטע זיו ייצגה אז את העותרים מטעם האגודה. במאמרה כאן היא מראה, כי בעניין זה בית המשפט בחר להמשיך בקו שבתרו לנקוט נציגי העותרים ומנמקת את שיקוליהם. נציגי העותרים הם שבחרו להתעלם הן מהזכויות הקולקטיביות והן מהזיכרון

אנחנו חושבים שיש לנו את כל מה שצריך כדי להצליח, אבל אנחנו לא יודעים לנהל את זה. אנחנו צריכים ללמוד מניסיונות אחרים, ולנסות להשתפר. אנחנו צריכים להיות פתוחים לביקורת, ולקבל את האחריות על מה שאנחנו עושים.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

על כל דבר

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

אנחנו צריכים להיות מודעים לבעיות שלנו, ולנסות לפתור אותן. אנחנו צריכים להיות מודעים לזכויות שלנו, ולנסות להגן עליהן. אנחנו צריכים להיות מודעים לחרויות שלנו, ולנסות להשתמש בהן באחריות.

"למען יראו כל האדם כי אלהים עמו"
 האל האלהים הוא שיש לו אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים

אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים

אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים
 אלהים אלהים אלהים אלהים אלהים